

LAUSUNTO KASVATUS- JA OHJAUSALAN PERUSTUTKINNON PERUSTEIDEN LUONNOKSESTA - (OPH-2152-2017)

Yleisiä huomioita

Kasvatus- ja ohjausalan perustutkinnon perusteiden luonnoksessa on ansiokkaasti huomioita niitä keskeisiä tekijöitä, jotka edistävät toimivaa vuorovaikutusta ja kommunikointia myös niiden asiakkaiden kanssa, jotka tarvitsevat selkokieltä tai puhetta tukevia tai korvaavia kommunikointikeinoja, olemuskieltä tai viittomakieltä viestinnässään.

Puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointikeinoja käytetään aina yksilöllisesti, asiakkaan omasta kommunikointitavasta ja -kyvystä riippuen. Toki esimerkiksi kuvia puheen rinnalla käyttäen voidaan selventää ja tehdä ymmärrettävämmäksi puhuttua viestiä. Perusteiden eri osioiden arvioinneissa tulisi kiinnittää vahvemmin kiinnittää huomioita siihen, onko tutkinnon osa-alueen tavoitteena enemmän esimerkiksi kommunikointikeinon oppiminen sinänsä vai **asiakkaan tarpeista** lähtevän kommunikointikeinon käyttö joustavasti erilaisissa tilanteissa.

- ➔ Asiakkaan tarpeista lähtevä vuorovaikutus ja kommunikointi **tulee huomioida kaikissa tutkinnon osissa**, niin että se on kaiken toiminnan lähtökohta. Kaikkien asiakkaiden kanssa ei tule käyttää puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointimenetelmiä. Ammatillinen toimiminen vuorovaikutustilanteissa edellyttää mielestämme sitä, että opiskelija osaa mukauttaa omaa ilmaisuaan ja vuorovaikutustaan asiakkaan iän, toimintakyvyn (fyysinen, psyykinen, kognitiivinen ja sosiaalinen) ja toimintaympäristön mukaan, käyttäen **tarvittaessa** puhetta tukevia tai korvaavia kommunikointikeinoja, olemus- ja elekieltä tai selkokieltä.

Selkokielen viestintä esitetään perusteissa vain liittyen Kommunikaation ja viittomakielisen ohjauksen osaamisalaan liittyen. Suomessa on selkokielen tarvitsijoita yli 500 000. Selkokielen viestinnän merkitys kasvaa edelleen, kun yhä suuremmalla osalla väestöstä on äidinkielenä muu kieli kuin suomen kieli.

- ➔ Selkokieli ja selkokielen viestintä tulee nostaa esille vahvemmin myös muissa osioissa, esimerkiksi ammatillisessa kohtaamisessa ja ikääntyvien toiminnan ohjaamisessa.

Osa perustutkintojen tutkinnon osista ja arviointikriteereistä on nyt kirjattu yhtä laajoiksi kuin niihin liittyvät erityisammattitutkinnot. Lisäksi on tärkeää muokata niitä tutkinnon arviointikriteereitä, jotka menevät päällekkäin muiden ammattiryhmien tai vastuorganisaatioiden toimintaa. Näitä ovat mm. asiakkaan kommunikoinnin arviointi, mikä kuuluu lääkinnällisen kuntoutuksen piiriin ja jota toteuttaa laillistettu puheterapeutti, ja kommunikoinnin apuvälineiden laajat huoltotoimet, jotka kuuluvat apuvälineen myöntäneen ja omistavan tahon vastuulle.

- ➔ Kehitysvammaliiton Tikoteekin asiantuntemusta voi hyödyntää erityisesti näiden osa-alueiden kriteereiden muokkaamisessa.

Kasvatus- ja ohjausalan perustutkinnon perusteiden luonnoksessa osa tutkinnon osa-alueista on hyvin vaativia ja edellyttävät syvällistä osaamista paitsi opiskelijalta myös näitä asioita opettavalta opettajalta. Haasteena on, että tutkintoon valmistava koulutus ei toteudu riittävän laadukkaasti kaikissa oppilaitoksissa eri puolilla Suomea.

- ➔ Opetushallituksen tulee järjestää lisäresursseja alan koulutusta järjestäville tahoille täydennyskoulutusten suunnitteluun ja toteutukseen sekä opettajille riittävästi resursseja (aikaa, rahoitusta täydennyskoulutukseen jne.) perehtyä tutkinnon osa-alueen aiheisiin. Esimerkiksi asiakkaan kohtaamista tukeva, vuorovaikutukseen, kommunikointiin ja selkokieleen liittyvää tietotaitoa ja kommunikoinnin teknisiin apuvälineisiin liittyvää tietotaitoa ei saavuteta yksittäisellä yhden päivän täydennyskoulutuksella. Lisäksi opetuksen toteuttamisessa tulee huomioida jatkuvasti päivittyvien teknisten apuvälineiden saatavuus opintojen aikana ja tuki niiden käyttöön.

Kommunikaatio-opetuksen ja ohjauksen perustutkinto ja erityisammattitutkinto tulevat tarpeeseen, kun toivottavasti kommunikaatio-opetus saadaan osaksi lääkinnällistä kuntoutusta ja asiakkaalle ja vaikeasti vammaiselle ihmiselle subjektiiviseksi oikeudeksi tulevilla lakiuudistuksissa.

- ➔ Kehitysvammaliiton Tikoteekki esittää, että keskus voisi käydä vielä läpi uudelleen erityisesti Kommunikaation ja viittomakielisen ohjauksen osaamisalaan liittyvät osiot, kun niihin on tehty lausuntojen pohjalta muokkaukset, jotta ne vastaavat asiakkaiden, perheiden, kuntouttajien, tulevien eri laeissa määriteltyjen tehtävien ja muiden toimijoiden näkemyksiä.

Yksittäisiä huomioita

Tähän kohtaan on merkitty vain muutamia yksittäisiä huomioita, joihin erityisesti toivomme muutoksia. Yleisissä huomioissa on esitetty toiveita, jotka tulee ottaa huomioon perusteiden kaikissa osioissa, minne ne vain sopivat.

2.1. Ammatillinen kohtaaminen, kasvatus ja ohjaaminen on tarkoitettu nuoriso- ja yhteisöohjauksen sekä varhaiskasvatuksen ja perhetoiminnan opiskelijoille. Tutkinnon osan arviointikriteereissä painottuu vahvasti puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi ja oletus, että opiskelijat toimivat ympäristöissä, joissa on asiakkaina näitä kommunikointikeinoja käyttäviä henkilöitä. On varmasti paljon tilanteita, joissa näin onkin, mutta kannattaa miettiä, löytyykö ammattitaidon osoittamiseen riittävästi yhteisöjä, joissa on puhetta tukevaa tai korvaavaa kommunikointitapaa käyttäviä asiakkaita. Toisaalta ammattitaidon kriteereitä voisi laajentaa, niin että ne soveltuvat käytettäväksi kaikkien asiakkaiden (nuorisotyössä, varhaiskasvatuksessa) kanssa, lähtien tässäkin asiakkaan kommunikointitarpeista esimerkiksi: mukauttaa ilmaisuaan asiakkaan ja viestii samantapaisilla tavoilla kuin asiakas (mikä sisältää kaikki kommunikointikeinot, myös selkokielisen viestinnän).

Asiakkaan kommunikointitavan huomioiminen ja samalla tavalla ja tasolla vastaaminen tulisi nostaa vahvemmin esille esimerkiksi s. 5 K3: käyttää monipuolisesti ja *asiakkaan tarpeiden mukaan* [ja tilanteeseen sopivalla tavalla] *asiakkaan käyttämää kieltä, kuten selkokieltä tai* puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointikeinoja ymmärtäen niiden merkityksen *kommunikoinnin sujuvuudelle ja viestien ymmärtämiselle*.

2.2. Ikääntyvien toiminnan ohjaaminen s. 11.

s. 13. Opiskelija kohtaa ikääntyvät kunnioittavasti ja arvostavasti

Arvioinnin perusteissa tulisi laajentaa kommunikointia ikääntyvien kanssa siten, että siinä huomioidaan ikääntyvän ihmisen toimintakyky. Kohtaamista tulisi tukea niin, että opiskelija pysähtyy kohtaamaan henkilön, odottaa ja antaa aikaa ikääntyvälle miettiä ja vastata. Lisäksi auttaa, jos opiskelija mukauttaa omaa ilmaisuaan (puherytimiä, puhetapaa ja sanastoa ikäihmisen tarpeiden mukaan) sekä tarkistaa, ymmärsivätkö he toisiaan. Myös ikääntyvän keskittymistä kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen voidaan vahvistaa mm. puhumalla selkeästi, asettumalla samalle tasolle ja lähietäisyydelle sekä huolehtimalla siitä, että tarvittavat apuvälineet, kuten kuulolaite tai silmälasit, ovat käytössä.

2.3. Kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen ohjaaminen s. 18.

Kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen ohjaaminen **tulee tapahtua** kiinteässä yhteistyössä kuntoutukselta vastaavan tahon ja/tai puheterapeutin kanssa ja ohjauksessa. Tämä tulee kirjata näkyviin selkeästi opiskelijan ammattitaitovaatimuksissa s. 18. Nyt kirjattujen ammattitaitovaatimusten perusteella opiskelija toteuttaa osittain laillistetun puheterapeutin työtä.

Itsemääräämisoikeutta ei voi huomioida vain osittain, siksi osa-alue ”Opiskelija toimii työssään asiakaslähtöisesti asiakkaan itsemääräämisoikeutta huomioon ottaen” tulee muuttaa ”Opiskelija toimii työssään asiakaslähtöisesti asiakkaan *itsemääräämisoikeuden* huomioon ottaen”. Tämä tulee huomioida myös arviointikriteereiden muodossa.

s. 22. OPISKELIJA VALMISTAA KOMMUNIKOINNIN KUNTOUTUKSEEN JA VUOROVAIKUTUKSEN OPPIMISEEN LIITTYVIÄ MATERIAALEJA JA OHJAA NIIDEN KÄYTTÄMISESSÄ.

Tähän liittyvissä tehtävissä ja kriteereissä tulee huomioida yhteistyö asiakkaan kuntoutukselta vastaavan tahon kanssa. Lisäksi kriteeri ”ohjaa asiakkaan lähi-ihmisiä/lähipiiriä materiaalin hankintoihin liittyvissä asioissa säädösten mukaisesti” edellyttää hyvin laaja-alaista materiaaleihin perehtymistä sekä asiakkaan toimintakyvyn tuntemusta

- ➔ voisiko kriteerinä olla toimii yhteistyössä asiakkaan lähi-piirin ja kuntouttavan tahon kanssa materiaalihankinnoissa säädösten mukaan.

s.22. OPISKELIJA JÄRJESTÄÄ ASIAKKAAN TOIMINTAYMPÄRISTÖN SELLAISEKSI, ETTÄ SE KEHITTÄÄ HÄNEN KOMMUNIKOINTI- JA VUOROVAIKUTUSTAITOJAAN.

- ➔ kriteerit tulee sopeuttaa asiakkaan tarpeiden mukaisesti, esim. osalla ei ole erityistarpeita kuunteluympäristön suhteen.

s. 23. OPISKELIJA OHJAA TYÖYHTEISÖÄ JA ASIAKKAAN LÄHI-IHMISIÄ/LÄHIPIIRIÄ PUHETTA TUKEVAN, TÄYDENTÄVÄN JA KORVAAVAN MUUN KUIN VIITOTUN KOMMUNIKOINTIKEINON KÄYTTÖSSÄ JA OPPIMISESSÄ.

- Työyhteisön ja asiakkaan lähi-ihmisten ohjaus lähtee aina asiakkaan ja lähi-ihmisten tarpeista ja elämäntilanteesta. Tämä tulee näkyä vahvasti myös arvioinnin kriteereissä. Joskus ohjaus tulee toteuttaa hyvin minimalistisesti herkkyydellä eikä monipuolisesti ja aktiivisesti. Tämä tulisi huomioida kautta linjan kaikissa osioissa.

S. 25. OPISKELIJA OHJAA KOMMUNIKOINNIN APUVÄLINEIDEN KÄYTTÖÄ OSANA KOMMUNIKOINTIKEINON OPPIMISEN OHJAAMISTA.

On tärkeää, että koulutuksesta valmistuu kommunikaatio-ohjaajia, jotka pystyvät ohjaamaan lähi-ihmisten ja asiakkaiden kommunikoinnin apuvälineiden käyttöä. Kommunikoinnin apuvälineet ovat osa lääkinällistä kuntoutusta, ne omistaa pääosin terveydenhuolto (erikoissairaanhoidon yksikkö, alueellinen apuvälinekeskus tai vastaava), joka vastaa niiden huollosta. Lisäksi laajat, kommunikointiohjelmien päivitykset, joissa muutetaan ohjelman rakennetta jne. toteuttaa laitteen ja ohjelman luovuttanut tahon.

- Kriteereissä tulee näkyä, että ohjauksen tavoitteet tulee määrittellä yhteistyössä apuvälineen myöntävän tahon kanssa ja/tai kuntouttavan puheterapeutin kanssa.
- Kriteereissä tulee näkyä, että opiskelija huolehtii kommunikoinnin apuvälineen toimintakunnosta esim. paristot, lataus jne. Ja, että opiskelija osaa tarvittaessa toimittaa rikkoutuneet tai suurempaa korjausta vaativan apuvälineen huoltoon.
- Opiskelija ottaa selvää miten *ohjelman(EI OHJELMISTO) sisältöjä* päivitetään ja huolehtii itsenäisesti ja aktiivisesti *pienemmistä merkkien päivityksistä*.

s. 58 OPISKELIJA HAVAINNOI JA KÄYTTÄÄ OLEMUSKIELTÄ JA ELEILMAISUA VUOROVAIKUTUSTILANTEISSA.

Ehdotamme, että tässä osiossa arviointikriteerit muokataan vuorovaikutuksen periaatteiden (LOVIT) mukaisesti (emme osanneet muokata noita eroavaisuuksia tyydyttävän ja kiitettävän mukaan):

Tyydyttävä T1 Opiskelija toteuttaa osittain olemuskielellä kommunikoivien asiakkaiden kanssa:

- on läsnä ja hakee kontaktia asiakkaaseen.
- odottaa asiakkaan aloitteita ja huomioi asiakkaan olemuskielen viestit ja reagoi niihin käyttäen samanlaisia ilmaisutapoja kuin asiakas
- havainnoi ja tarkistaa haluaako asiakas jatkaa vai lopettaa ja toimii sen mukaisesti.

Hyvä H2 Opiskelija toteuttaa useita näistä periaatteista olemuskielellä kommunikoivien asiakkaiden kanssa:

- on läsnä, rauhoittuu tilanteeseen, osoittaa olevansa kiinnostunut ja hakee kontaktia asiakkaaseen.
- odottaa ja jättää tilaa asiakkaan aloitteille ja houkuttelee häntä tarvittaessa mukaan vuorovaikutukseen
- huomaa asiakkaan olemuskielen viestit ja reagoi niihin käyttäen osittain samanlaisia ilmaisutapoja kuin asiakas ja muotoilee ajoittain omat viestinsä niin, että asiakas ymmärtää niitä.

- havainnoi ja tarkistaa haluaako asiakas jatkaa vai lopettaa, ja seuraa miten asiakas ymmärsi opiskelijan viestit.

Kiitettävä K3 Opiskelija toimii toteuttaa aina ja kaikkia olemuskielellä kommunikoivien asiakkaiden kanssa:

- on läsnä, rahoittuu tilanteeseen ja osoittaa olevansa kiinnostunut ja hakee kontaktia asiakkaaseen.
- odottaa ja jättää tilaa asiakkaan aloitteille ja houkuttelee häntä tarvittaessa mukaan vuorovaikutukseen
- huomaa asiakkaan olemuskielen viestit ja reagoi niihin käyttäen samanlaisia ilmaisutapoja kuin asiakas ja muotoilee omat viestinsä niin, että asiakas ymmärtää niitä.
- havainnoi ja tarkistaa haluaako asiakas jatkaa vai lopettaa, ja seuraa miten asiakas ymmärsi opiskelijan viestit.

s. 61. OPISKELIJA KÄYTTÄÄ ESINEITÄ, MERKKEJÄ JA KUVIA VUOROVAIKUTUSTILANTEISSA JA TUKEE ASIAKASTA NIIDEN KÄYTÖSSÄ.

Yleisten periaatteiden mukaisesti myös tässä opiskelijan tulee käyttää aina kommunikointikeinoja asiakkaan tarpeiden mukaisesti. Kriteereissä ei tule mainita mitään yksittäistä opetusmenetelmää (Nyt on mainittu PECS-kuvanvaihtomenetelmä, jonka oikeaoppinen käyttö edellyttää erillisen kurssin suorittamista).

- ➔ Kriteerin muoto (jossa Pecs on mainittu) tulee muuttua muotoon: *suunnittelee vuorovaikutushetken, jossa kommunikoi asiakkaan kanssa hänen kommunikointikeinollaan.*
- ➔ Jos kriteereihin halutaan määritellä tarkempi toimintatapa, voidaan käyttää esim. HYP-mallia (<http://papunet.net/materiaalia/hyp-huomioiva-yhdessaolo>), jossa voi käyttää mitä tahansa kommunikointikeinoja asiakkaan kanssa.

s. 62. OPISKELIJA KÄYTTÄÄ PIIRTÄMISTÄ VUOROVAIKUTUSTILANTEISSA.

Piirtämisessä voidaan hyödyntää nopeaa pikapiirros-viestintää, johon löytyy ohjeet mm. Papunetista (<http://papunet.net/tietoa/pikapiirros>). Kriteereitä tulisi muokata osittain uudelleen, niin että niissä huomioidaan selkeämmin piirtämisen tarkoitus ja käyttäminen asiakaslähtöisesti puhutun viestimisen tukena (Opiskelija ymmärtää piirtämisen tarkoituksen..).

s. 63. OPISKELIJA KÄYTTÄÄ SELKOKIELTÄ PUHEESSA JA VUOROVAIKUTUKSESSA SEKÄ KIRJOITETTUA SELKOKIELTÄ

Ehdotamme tähän uusia kriteereitä seuraavasti:

Tyydyttävä T1

- osaa kirjoitetun selkokielen perusteet, mutta käyttää niitä rajoitetusti (mitä tarkoitetaan työryhmän tuella?)
- puhuu selkeästi ja viestiä yksinkertaistaen ottaen huomioon asiakkaan tarpeet, mutta tarvitsee mukauttamiseen vielä tukea

Hyvä H2

- kirjoittaa selkokieltä käyttäen selkokielen keinoja
- mukauttaa puhutut viestit sujuvasti yksinkertaisiksi huomioiden asiakkaan tarpeet

Kiitettävä K3

- kirjoittaa hyvää selkokieltä ja käyttää monipuolisesti selkokielen keinoja
- käyttää luontevasti selkokieltä puheessa ja vuorovaikutuksessa huomioiden asiakkaan tarpeet monipuolisesti.

→ Luonnoksessa käytetään epäselvästi sanoja selkopuhe ja puhuttu selkokieli. Selkokeskus ehdottaa, että perusteissa käytetään termejä *kirjoitettu selkokieli* ja *selkokielen käyttö puheessa ja vuorovaikutuksessa* (puhuttu selkokieli tai selkokielineen puhe –sijaan).

s. 64. OPISKELIJA KÄYTTÄÄ KOMMUNIKOINNIN APUVÄLINEITÄ JA LAITTEITA SEKÄ YLEISIMPIÄ KOMMUNIKOINTISOVELLUKSIA ASIAKKAAN KOMMUNIKAATION JA VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMISESSA.

Tämä osio on hyvin laaja ja edellyttää oppilaitokselta riittävästi resursseja hankkia kaikki Suomessa käytössä olevat kommunikointiohjelmat ja –sovellukset sekä tietokoneet ja käyttöjärjestelmät, jos kriteerinä on, että oppilas käyttää asiakkaan käyttämää kommunikointilaitetta ja ohjelmaa. Lisäksi opetuksen antajan tulee hallita nämä kaikki eikä Suomessa ole tämän alan erityisosaajia, jotka hallitsevat kaikki ohjelmat, kuin vain kourallinen!

Myös tietokoneen käyttöön liittyvien apuvälineiden ja –ohjelmien osaaminen on kuvattu liian laajasti. Kriteeriä tulisi rajoittaa esim. kuvaamalla sitä ”kommunikointiohjelman käyttöön liittyvien apuvälineiden ja –ohjelmien osaaminen”.

→ Kriteerit ovat nyt kirjattu yhtä laajoiksi kuin tulkkien erityisammattitutkinnoissa.

s. 65. OPISKELIJA KÄYTTÄÄ KOMMUNIKOINNIN MATERIAALEJA ASIAKKAAN KOMMUNIKAATION JA VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMISESSA.

→ Kommunikoinnin materiaalien ideoinnissa ja valmistamisessa tulee tarvittaessa tehdä yhteistyötä kuntouttavan puheterapeutin sekä kommunikoinnin materiaaleista vastaavan tahon kanssa.

s. 65 OPISKELIJA VÄLITTÄÄ PIENIMUOTOISIA VIESTEJÄ ASIAKKAAN JA JONKUN TOISEN HENKILÖN VÄLILLÄ ARKIPÄIVÄN TILANTEISSA.

→ On tärkeää, että viestien välittämisessä noudatetaan yhtäläisesti samoja periaatteita kuin puheavainmaisten tulkit noudattava (eettiset periaatteet). Tämä on asiakkaan oikeusturvan kannalta keskeistä, vaikka kyseessä olisikin vain pienimuotoiset viestit, ne voivat olla silti aivan yhtä tärkeitä ja merkityksellisiä ihmisen elämän kannalta kuin suuremmatkin viestit!

s. 68. OPISKELIJA KÄYTTÄÄ TIETOA KIELEN JA PUHEEN KEHITYKSEN TYYPILLISISTÄ JA POIKKEAVISTA PIIRTEISTÄ VUOROVAIKUTUSTILANTEISSA, OHJAAMISESSA, KIELEN KEHITYKSEN TUKEMISESSA JA EDISTÄMISESSÄ.

Kriteerit ovat hyvin vaativia. Poikkeavan kielen ja puheen kehityksen piirteiden huomioiminen ja niiden mukaan toimiminen kuuluvat pääosin puheterapeutin ammatilliseen osaamiseen. Esimerkiksi henkilön kehityksestä on vaikeaa tietää kehittykö hän vain hitaammin vai onko kehitys poikkeavaa (kehitys voi näyttää aluksi samalta esim. kielellinen erityisvaikeus ja deprivaatio tai esim. äänneistön viivästymä ja dysfologiasta johtuva viivästymä). Pääosin vain puheterapeutti pystyy laajalla koulutuksellaan tunnistamaan näitä eroavaisuuksia.

➔ Tulisi miettiä riittääkö opiskelijalle asioiden tiedostaminen kielen ja puheen kehityksessä.

Lisätietoja:

Eija Roisko
Tikoteekin kehittämispäällikkö
p. 040 590 3801, eija.roisko@kvl.fi

Leea-Laura Leskelä
Selkokeskuksen kehittämispäällikkö
p. 09 3480 9241, leealaura.leskela@kvl.fi

Helsingissä 20.10.2017

Eija Roisko
Tikoteekin kehittämispäällikkö
Kehitysvammaliitto ry / Tikoteekki